JULIANE KOKOTT
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2015. június 25.[1]

C-404/14. sz. ügy

Marie Matoušková, bírósági biztos a hagyatéki eljárásban

(a Nejvyšší soud České republiky [Cseh Köztársaság] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„2201/2003/EK rendelet — A joghatóság, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban — Tárgyi hatály — Az örökhagyó házastársa és ügygondnok által képviselt gyermekei közötti, a hagyaték felosztásáról szóló megállapodás — Bírósági jóváhagyáshoz kötöttség”

I – **Bevezetés**

1. A jelen ügyben a Bíróság az úgynevezett Brüsszel IIa. rendelet[2] tárgyi hatályát fogja pontosítani „a szülői felelősségre vonatkozó eljárások” tekintetében.

2. Az említett eljárások főszabály szerint a Brüsszel IIa. rendelet hatálya alá tartoznak. 1. cikke (3) bekezdésének f) pontja értelmében azonban az említett rendelet nem alkalmazható „a célvagyonra (trust) és az öröklésre”.

3. A kérdést előterjesztő bíróság arra vár választ, hogy alkalmazandó-e az 1. cikk (3) bekezdésének f) pontjában szereplő kivétel, ha a hagyatéki eljárásban ügygondnokot jelölnek ki a kiskorú örökösök részére, aki a kiskorúak nevében megállapodást köt a hagyaték felosztásáról, és e megállapodást ezután a nemzeti bíróságnak jóvá kell hagynia.

4. Ezen előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés megválaszolása során arra is lehetősége nyílik a Bíróságnak, hogy elhatárolja egymástól a Brüsszel IIa. rendelet és az úgynevezett öröklésről szóló rendelet[3] hatályát.

1 — Eredeti nyelv: német.

2 — A házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. november 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet (HL L 338., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 6. kötet, 243. o.; helyesbítés: HL 2013. L 82., 63. o.).

3 — Az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló, 2012. július 4-i 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL L 201., 107. o.; helyesbítés: HL 2012. L 344., 3. o., HL 2013. L 60., 140. o.), melynek hatályba lépésére és érvényességére vonatkozóan lásd az öröklésről szóló rendelet 84. cikkét.

II – **Jogi háttér**

5. A Brüsszel IIa. rendelet az (5) és (9) preambulumbekezdése értelmében kiterjed „a szülői felelősségre vonatkozó valamennyi határozatra”, és így többek között „a gyermek vagyonának gondozásával megbízott, a gyermeket képviselő vagy segítő személy vagy szerv kijelölés[ére] és feladatai[ra], valamint […] a gyermek vagyonának kezelés[ére], megóvás[ára] vagy rendelkezésre bocsátás[ára]. […]”

6. A Brüsszel IIa. rendelet 1. cikke szabályozza a tárgyi hatályt, és a következőket írja elő:

„(1) Ezt a rendeletet a bíróság jellegétől függetlenül az alábbiakkal kapcsolatos polgári ügyekben kell alkalmazni:

[…]

b) a szülői felelősség megállapítása, gyakorlása, átruházása, korlátozása vagy megszüntetése.

(2) Az (1) bekezdés b) pontjában említett ügyek különösen a következőkkel foglalkoznak:

[…]

b) gyámság, gondnokság és hasonló intézmények;

c) a gyermek személyének, illetve vagyonának gondozásával megbízott olyan személyek vagy szervek kijelölése és feladatai, amelyek képviselik vagy támogatják a gyermeket;

[…]

e) a gyermek védelmét célzó intézkedések a gyermek vagyonának kezelésével, megóvásával vagy rendelkezésre bocsátásával kapcsolatban.

(3) Ez a rendelet nem alkalmazható:

[…]

f) a célvagyonra (trust) és az öröklésre;

[…]”

7. A Brüsszel IIa. rendelet 2. cikkének 7. pontja értelmében a „szülői felelősség” fogalma magában foglalja a „gyermek személyével, illetve vagyonával kapcsolatos valamennyi jog[ot] és kötelesség[et], amelyet valamely természetes vagy jogi személy határozat, jogszabály hatálya, illetve jogilag kötelező megállapodás útján gyakorol”. E tekintetben a rendelet 2. cikkének 8. pontja értelmében a „szülői felelősség gyakorlój[ának]” tekintendő minden „olyan személy, aki szülői felelősséget gyakorol egy gyermek felett”.

III – **Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés**

8. 2009 májusában a Holland Királyságban elhunyt egy cseh állampolgár. Házastársát és két közös kiskorú gyermeküket (a továbbiakban: örökösök) hagyta maga után. Az örökösök az örökhagyó halálakor Hollandiában rendelkeztek lakóhellyel.

9. 2010 áprilisában a Městsky soud v Brně (brnói városi bíróság) hagyatéki eljárást indított, és az eljárás egyes lépéseinek a lefolytatásával Matoušková közjegyzőt, mint bírósági biztost bízta meg. Az örökösök esetleges érdekellentéteire tekintettel a városi bíróság ezen túlmenően „eseti gondnokot” jelölt ki a kiskorú gyermekek képviseletére.

10. 2011 júliusában az örökösök „hagyatéki egyezséget” kötöttek a hagyaték felosztásáról, mely egyezség tekintetében a kiskorú gyermekeket eseti gondnokuk képviselte.

11. 2012 augusztusában a túlélő házastárs új tényeket adott elő a hagyatéki eljárásban: halálának időpontjában az elhunyt lakóhelye valójában a Holland Királyságban volt, nem pedig – mint addig feltételezték – a Cseh Köztársaságban. A túlélő házastárs ezen túlmenően egy holland hagyatéki eljárás keretében 2011. március 14-én Hollandiában kiállított hagyatéki igazolást is benyújtott.

12. Erre tekintettel a 2011 júliusában megkötött „hagyatéki egyezséget” a Hollandiában már lefolytatott hagyatéki eljárás kimenetelének megfelelően módosították.

13. 2012 augusztusában a bírósági biztos kérelmet terjesztett a brnói városi bíróság elé a kiskorú gyermekek nevében megkötött „hagyatéki egyezség” jóváhagyása iránt.

14. A városi bíróság sem érdemben nem adott helyt a bírósági biztos kérelmének, mert az érintett kiskorúak a Cseh Köztársaság területén kívül rendelkeztek állandó lakóhellyel, sem arra nem mutatkozott késznek, hogy megállapítsa joghatóságának hiányát vagy a joghatóság megállapítása céljából a Nejvyšší soud (a Cseh Köztársaság legfelsőbb bírósága) elé utalja az ügyet.

15. Erre tekintettel a bírósági biztos 2013. július 10-én közvetlenül a Nejvyšší soudhoz fordult azt kérve, hogy jelölje ki a „hagyatéki egyezség” jóváhagyására illetékességgel rendelkező bíróságot.

16. A Nejvyšší soud felfüggesztette az előtte folyamatban lévő eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjesztette a Bíróság elé:

Ha a kiskorú nevében eseti gondnoka által kötött hagyatéki egyezség érvényességéhez bírósági jóváhagyás szükséges, akkor a bíróság részéről meghozott ilyen határozat a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. november 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet 1. cikke (1) bekezdésének b) pontja szerinti vagy 1. cikke (3) bekezdésének f) pontja szerinti intézkedés?

IV – **Jogi értékelés**

17. A kérdést előterjesztő bíróság által ismertetett tényállás és a nemzeti eljárás menete sok kérdést hagy nyitva, ezért először az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadhatóságát kell megvizsgálni.

A – *Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadhatósága*

18. A kérdést előterjesztő bíróság által közölt információk alapján nem lehetséges a kérdéses hagyatéki ügyben hiánytalan összképet alkotni. Ez különösen a Hollandiában lefolytatott hagyatéki eljárásra igaz, amelynek menete lényegében homályban marad.

19. A Bíróság sem arról nem értesül, hogy miért nemcsak a Cseh Köztársaságban indítottak hagyatéki eljárást, hanem Hollandiában is, sem az nem derül ki az előzetes döntéshozatal iránti kérelemből, hogy képviseltetve voltak-e a kiskorú gyermekek a holland eljárásban. Ezenkívül annak kérdése, hogy a holland hagyatéki igazolás csak az apa jogait rendezi-e, vagy a gyermekek jogait is, éppúgy nyitva marad, mint annak kérdése, hogy a holland hagyatéki eljárás lefolytatása után miért volt még egyáltalán szükség a cseh bírósági biztos vagy a brnói városi bíróság további eljárására.

20. E tisztázatlan kérdések ellenére a Bíróság elegendő információval rendelkezik ahhoz, hogy döntést hozzon a nemzeti bíróság által feltett kérdésben.

21. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés ugyanis kizárólag arra vonatkozik, hogy a cseh hagyatéki eljárásban kötött „hagyatéki egyezség” vonatkozásában kért bírósági jóváhagyás a Brüsszel IIa. rendelet hatálya alá tartozik-e, és annak ezért nem tárgya a holland hagyatéki eljárás.

22. A kérdést előterjesztő bíróság alaposan ismertette az eljárás egyedüli tárgyát képező cseh hagyatéki eljárást, és az előzetes döntéshozatal iránti kérelem ténybeli és jogi háttere ezért kellően egyértelmű a Bíróság számára.

23. A kérdéses megállapodások érvényességével kapcsolatos kérdések taglalására ezzel összefüggésben ugyan nem került sor, azok nyitva is maradhatnak. A kérdést előterjesztő bíróságnak ugyanis az eljárás őt érintő szakaszában csak a joghatóság tárgyában kell döntenie. Ehhez meg kell tudnia, hogy alkalmazhatja-e a Brüsszel IIa. rendeletet, vagy annak alkalmazása kizárt.[4]

24. Ezért nem állnak fenn kétségek az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés – ráadásul végső soron a nemzeti bíróság által megítélendő – relevanciáját illetően.

25. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadhatóságát az sem zárja ki, hogy az alapügy tárgya az úgynevezett nemperes eljárások körébe tartozik.

26. Igaz, hogy az igazságszolgáltatási feladatkör gyakorlása nélküli nemperes eljárások – mint például valamely nemzeti bíróság közigazgatási hatóságként történő eljárása[5] – főszabály szerint nem adnak okot előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztésére. Egy nemperes eljárásban előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem is elfogadható lehet azonban, ha egy ilyen, voltaképpen nemperes eljárásként induló eljárás keretében nem adnak helyt a kérelemnek, és azt érintően jogvita támad.[6]

27. A brnói városi bíróság elutasító magatartására tekintettel ezt kell feltételezni, és az előzetes döntéshozatal iránti kérelem ezért elfogadható.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés érdemi értékelése*

28. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésével lényegében arra vár választ, hogy alkalmazandó-e a Brüsszel IIa. rendelet a cseh „hagyatéki egyezség” jóváhagyására, vagy a rendelet 1. cikke (3) bekezdésének f) pontja szerinti kizáró okot kell alkalmazni, amely szerint az „öröklés” nem tartozik az említett rendelet hatálya alá.

4 — Szintén nem tárgya az előzetes döntéshozatal iránti kérelemnek, az eljárás jelen szakaszában nyitva maradhat az, és a Bíróságnak ezért nem kell megvizsgálnia annak kérdését, hogy jogi szempontból szükség van-e egyáltalán a kért bírósági jóváhagyásra, és hogy e tekintetben melyik jog alkalmazandó.

5 — Így például: Job Centre ítélet (C-111/94, EU:C:1995:340, 9–11. pont) egy társaság alapító okiratának az olasz *giurisdizione volontaria* keretében a cégjegyzékbe való bejegyzés céljából történő hitelesítése tekintetében.

6 — Példa erre a fent említett Job Centre ítélet, amelynek 11. pontja értelmében: „Kizárólag abban az esetben, ha a nemzeti jog által a hitelesítés kérelmezésére feljogosított személy a hitelesítés és következésképpen a bejegyzés megtagadása ellen fellebbezést nyújt be, lehet úgy tekinteni, hogy az eljáró bíróság […] igazságszolgáltatási jellegű feladatkört teljesít, amely a kérelmező valamely jogát sértő aktus megsemmisítésére irányul (lásd: 1974. november 12-i Haaga-ítélet [32/74, EBHT 1974., 1201. o.]).”

29. Az említett rendelkezés első pillantásra a Brüsszel IIa. rendeletetnek az alapeljárásra való alkalmazhatósága ellen szól.

30. Ez annál inkább így van, mivel a Brüsszel IIa. rendelet hatálya alól kizárt öröklésre az öröklésről szóló rendelet vonatkozik, amely – bizonyos kivételektől eltekintve – „a hagyaték öröklésének *valamennyi*[7] polgári jogi szempontjá[t]”[8] szabályozni kívánja.

31. A két rendelet fogalmilag kiegészíti egymást: a Brüsszel IIa. rendelet, mivel az öröklés ki van zárva a hatálya alól, nem kerülhet összeütközésbe az öröklésről szóló rendelettel. Fordítva pedig, amit a Brüsszel IIa. rendelet már kimerítően szabályoz, azt az öröklésről szóló rendeletnek nem szükséges szabályoznia.

32. Bár az öröklésről szóló rendelet időbeli szempontból még nem alkalmazható a cseh alapeljárásra, annak tárgyi hatálya következtetni enged arra, hogy a jogalkotó milyen hatályt tulajdonít az „öröklés” Brüsszel IIa. rendeletben szereplő kizáró okának.

33. A kérdéses cseh „hagyatéki egyezséget” illetően ezzel összefüggésben először arra kell rámutatni, hogy annak esetében nem az öröklésről szóló rendelet értelmében vett öröklési szerződésről van szó.

34. Az öröklésről szóló rendelet 3. cikke (1) bekezdésének b) pontja értelmében ugyanis az öröklési szerződés „olyan megállapodás […], amely […] a megállapodásban részes egy vagy több személy jövőbeli hagyatékára vonatkozó jogokat létesít, módosít vagy szüntet meg”. A cseh hagyatéki eljárásban azonban nem *jövőbeli* hagyatékról, hanem egy *már megnyílt* örökségnek az örökösök közötti szerződéses egyezség útján történő felosztásáról van szó.

35. Az öröklésről szóló rendelet 23. cikke szerint azonban annak hatálya nemcsak az öröklési szerződésekre terjed ki, hanem általánosan „az öröklés egészére”, beleértve a „hagyatéki osztály[t]” is.

36. Ilyen hagyatékfelosztásról van szó – amennyire megállapítható – a kérdéses cseh megállapodásban. Ez elsőre amellett szól, hogy a megállapodás jóváhagyáshoz kötöttségét is öröklési vonatkozásúnak kell tekinteni, és az a Brüsszel IIa. rendelet 1. cikke (3) bekezdésének f) pontja alapján ki lehet zárva e rendelet hatálya alól.

37. A cseh jóváhagyáshoz kötöttség öröklési jogi összefüggéséből mindazonáltal nem vonható le elhamarkodottan és általánosan az a következtetés, hogy a Brüsszel IIa. rendelet nem alkalmazható arra.

38. Az öröklésről szóló rendelet tárgyi hatálya ugyanis e rendelet 1. cikke (2) bekezdésének b) pontja értelmében nem terjed ki „a természetes személyek jogképességére és cselekvőképességére”[9], tehát éppen azon jogterületekre, amelyek az alapeljárás tárgyát képezik, amelyben kiskorúak feletti ügygondnokságról és a képviselőjük által kötött egyezség bírósági jóváhagyásáról van szó.

39. A Brüsszel IIa. rendeletnek az öröklésről szóló rendelet hatályával való tartalmi összeütközésétől tehát e tekintetben nem kell tartani, ellenkezőleg: amennyiben természetes személyek jogképességéről és cselekvőképességéről van szó, szükséges kitölteni az öröklésről szóló rendelet hatálya alá tartozó területen jelentkező szabályozási hézagot.

7 — Kiemelés tőlem.

8 — Az öröklésről szóló rendelet (9) preambulumbekezdése szerint.

9 — E kizáró ok „a 23. cikk (2) bekezdése c) pontjának, valamint a 26. cikk sérelme nélkül” alkalmazandó. A jelen ügyben azonban egyik rendelkezés sem releváns: a 23. cikk az öröklési képességre vonatkozik, a 26. cikk pedig többek között „a végintézkedés megtételében való képviselet megengedettség[ét]” szabályozza.

40. E szabályozási hézag a Brüsszel IIa. rendelet alkalmazása útján tölthető ki. Annak segítségével az alapügy tárgya – az „öröklés” 1. cikk (3) bekezdésének f) pontjában szereplő kizáró okának megszorító értelmezése mellett – az uniós jog által alakított, kiegészítő és önmagában zárt szabályrendszerbe illeszthető.

41. Azt, hogy a jogképességet és a cselekvőképességet, valamint az ezekkel kapcsolatos képviseleti kérdéseket főszabály szerint önállóan kell értékelni, és azokat nem az éppen kérdéses jogügyletek önállótlan előzetes kérdéseinek kell tekinteni, egyébként már a Bíróság is elismerte a Schneider-ügyben.[10] Az említett ügy tárgyát szintén a nemperes eljárásokkal kapcsolatos problémák képezték, amelyek mindazonáltal a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelettel[11] összefüggésben merültek fel.

42. Az említett ügyben az egyik tagállam „korlátozottan cselekvőképes állampolgára” nemperes eljárást indított egy másik tagállam bírósága előtt, és az e másik tagállam területén lévő ingatlanon fennálló tulajdoni hányada eladásának engedélyezését kérte.

43. Az ingatlan fekvése szerinti államban eljáró bíróságnak kétségei voltak a nemperes eljárásra való joghatóságát illetően annak ellenére, hogy a Brüsszel I. rendelet 22. cikkének 1. pontja értelmében olyan eljárásokra, amelyek tárgya ingatlanon fennálló dologi jog, annak a tagállamnak a bíróságai rendelkeznek joghatósággal, ahol az ingatlan található.

44. A Bíróság ezzel kapcsolatban úgy döntött, hogy a Brüsszel I. rendelet *nem* alkalmazandó az ilyen nemperes eljárásokban. Az ilyen eljárások ugyanis a rendelet 1. cikke (2) bekezdésének a) pontja értelmében a természetes személyek jog- és cselekvőképességével függenek össze, amely nem tartozik a Brüsszel I. rendelet tárgyi hatálya alá.[12]

45. Ennek megfelelő megfontolásnak kell vonatkoznia a jelen ügyben az öröklésről szóló rendeletre is. Mivel e rendelet szintén nem alkalmazandó a természetes személyek jogképességére és cselekvőképességére, az nem zárja ki a Brüsszel IIa. rendelet alkalmazhatóságát és az „öröklés” 1. cikk (3) bekezdésének f) pontja szerinti kizáró okának megszorító értelmezését.

46. Ezen irányba mutat Paul Lagarde-nak a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, 1996. október 19-i egyezményre[13] (a továbbiakban: Egyezmény) vonatkozó részletező jelentése[14] is.

47. A Lagarde-jelentés eligazítást nyújt a Brüsszel IIa. rendelet történeti és rendszertani értelmezése keretében a rendelet vonatkozó rendelkezéseinek értelmezéséhez. Mivel a rendelet szülői felügyeleti jogra vonatkozó rendelkezései az Egyezmény előkészítő munkálatain alapulnak, széles körben megfelelnek annak. A rendelet és az Egyezmény vonatkozó rendelkezéseit ugyanúgy kell lehetőség szerint értelmezni annak elkerülése érdekében is, hogy eltérő megoldások szülessenek attól függően, hogy az adott eset más tagállamra vagy harmadik államra vonatkozik.[15]

10 — Schneider-ítélet (C-386/12, EU:C:2013:633).

11 — HL L 12., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 42. o.; helyesbítés: HL 2006. L 242., 6. o., HL 2011. L 124., 47. o.; a továbbiakban: Brüsszel I. rendelet.

12 — Schneider-ítélet (C-386/12, EU:C:2013:633, 31. pont).

13 — A Hágai Konferencia honlapján német fordításban elérhető az alábbi linken: http://hcch.e-vision.nl/upload/text34d.pdf.

14 — A továbbiakban: Lagarde-jelentés, amely német nyelven az alábbi linken érhető el: http://www.hcch.net/upload/expl34d.pdf.

15 — Lásd: a Health Service Executive ügyre vonatkozó indítványom (C-92/12 PPU, EU:C:2012:177, 17. pont).

48. Az Egyezmény 4. cikkének f) pontjában szereplő, öröklésre vonatkozó kivétellel kapcsolatban, amely kivétel megfelel a Brüsszel IIa. rendeletben szereplő kivételnek, a Lagarde-jelentés először leszögezi, hogy az öröklésre főszabály szerint nem alkalmazható az Egyezmény. A jelentés mindazonáltal annyiban, „amennyiben az öröklésre alkalmazandó jog a gyermek törvényes képviselőjének beavatkozását írja elő, [nem zárja ki] e képviselő Egyezmény alapján történő meghatározását", és ennélfogva az öröklésre vonatkozó kivétel megszorító értelmezését támogatja.

49. Mivel ezt – amint az a 37. és azt követő pontokban megállapítást nyert – nem zárják ki uniós jogi megfontolások, hasonlónak kell vonatkoznia a Brüsszel IIa. rendelet értelmezésére is, és e rendelet öröklésre vonatkozó kivétele nem alkalmazható a „hagyatéki egyezség" szóban forgó jóváhagyására.

50. Az alapeljárásban kért jóváhagyást – és az erre joghatósággal rendelkező bíróság meghatározását – mindezek alapján a Brüsszel IIa. rendelet 1. cikke (1) bekezdésének b) pontja és 2. cikkének 7. pontja értelmében „a szülői felelősség megállapítás[ával], gyakorlás[ával], [illetve] átruházás[ával]" kapcsolatos polgári ügynek kell tekinteni.

V – **Végkövetkeztetések**

51. A fenti megállapításokra figyelemmel azt javaslom, hogy a Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre az alábbi módon válaszoljon:

A kiskorú nevében eljáró eseti gondnok által a hagyaték felosztásáról kötött egyezség bírósági jóváhagyása a 2201/2003/EK rendelet 1. cikke (1) bekezdése b) pontjának hatálya alá tartozik, nem pedig az 1. cikk (3) bekezdése f) pontjának hatálya alá.